यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ

ज्ञानगंगोत्री, गंगापूर धरणाजवळ, नाशिक,४२२ २२२

आणि

भारतीय पुनर्वास परिषद, नवी दिल्ली (आर.सी.आय.)

शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा

बी.एड.विशेष शिक्षण (P21)

B.Ed.Spl.Ed. (HI, VI, ID)

माहितीपुस्तिका :२०२०-२२

अ) **बी. एड. विशेष शिक्षण शिक्षणक्रमासंबंधी**

'विशेष शिक्षण' म्हणजे कर्णबधीर, अंध, मतीमंद, अध्ययन अक्षमता असणारे, अस्थिव्यंग व मेंदुसंबंधित दुर्बलता असणाऱ्या म्हणजे विशेष शैक्षणिक गरजा असणाऱ्या विविध प्रकारच्या अपंग मुलांचे शिक्षण होय. हे शिक्षण अपंगांच्या विशेष शाळेत, सर्वसाधारण मुलांच्या शाळेत, समावेशित शिक्षणांतर्गत सर्व शाळांमध्ये प्रवेश दिलेल्या अपंगांना त्याच्या गरजानुसार दिले जाते.

नवीन विचारधारेनुसार आता या मुलांना 'अपंग' असे संबोधले जात नाही. ह्या सर्व मुलांना आता 'विशेष गरजा असलेली म्हणजेच दिव्यांग मुले' असे संबोधले जाते. या मुलांचे शिक्षण प्रशिक्षित शिक्षकांशिवाय होऊ शकत नाही. हे विशेष शिक्षक-प्रशिक्षण ज्या महाविद्यालयास दिले जाते, त्या महाविद्यालयास 'विशेष शिक्षण अध्यापक महाविद्यालय' असे म्हणतात. या महाविद्यालयात दिले जाते. भारतीय पुनर्वास परिषद (Rehabilitation Council of India), नवी दिल्ली यांच्याद्वारे या प्रशिक्षणासाठी अभ्यासक्रम ठरविला जातो. या महाविद्यालयांची विद्यार्थी संख्या, प्रवेशाचे निकष यांना भारतीय पुनर्वास परिषदेची मान्यता असते. भारतीय पुनर्वास परिषदेच्या केंद्रीय नोंदणी रजिस्टर (CRR) मध्ये नाव नोंदविल्याशिवाय कोणतीही व्यक्ती अथवा संस्था या क्षेत्रात काम करू शकत नाही.

आ) **शिक्षणक्रमाची उद्दिष्ट्ये**

१. मानवी विकास, भारतीय शिक्षण, शालेय विषयासंदर्भातील शिक्षणशास्त्र आणि अध्ययनाचे मूल्यनिर्धारण याविषयी ज्ञान व कौशल्ये आत्मसात करणे.
२. विविध अपंगत्व असणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या अपंगत्वाचे स्वरूप व त्यांच्या शैक्षणिक गरजा याबाबत ज्ञान व कौशल्ये आत्मसात करणे.
३. विविध अपंगत्व असणाऱ्या मुलांबरोबर विशेष व समावेशित परिस्थितीत काम करण्यासाठी शैक्षणिक तरतुदी व कौशल्ये यांबाबत संकल्पनात्मक आकलन करणे.
४. व्यावसायिक विकासासाठी ज्ञान व कौशल्ये वृद्धिंगत करणे.

इ) शिक्षणक्रम पूर्ण केल्यानंतर उपलब्ध संधी

१. महाराष्ट्र शासनाच्या उपलब्ध आकडेवारीनुसार माध्यमिक, उच्च माध्यमिक स्तरावर विविध प्रकारच्या अपंगांना शिकविण्यासाठी प्रशिक्षित शिक्षकांची आवश्यकता असते. समावेशित / मुख्य प्रवाहाच्या माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक स्तरावर शिक्षक म्हणून काम करण्याची संधी
२. प्रशिक्षण पूर्ण झाल्यावर सर्व शिक्षा अभियानांतर्गत समावेशित विशेष शिक्षक/फिरते शिक्षक/ विषय तज्ज्ञ म्हणून काम करता येते.
३. राष्ट्रीय शिक्षण मोहिमेअंतर्गत लवकरच विषयतज्ज्ञ, विशेष शिक्षक, रिसोर्स टीचर म्हणून या विशेष शिक्षकांची नियुक्ती केली जाणार आहे. त्यामुळे या शिक्षकांची अधिक गरज आहे.
४. पदवीच्या आधारावर सामान्य शाळेतील विशेष गरजा असणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी खाजगी स्तरावर सेवा देण्याची संधी उपलब्ध होते.
५. निमशासकीय तसेच अशासकीय CBSE, ICSE शाळांमधून विशेष शिक्षक म्हणून काम करण्याची संधी
६. विशेष शाळेत विशेष शिक्षक म्हणूनही काम करण्याची संधी
७. बी.एड. विशेष शिक्षणक्रमानंतर नंतर पदविका स्तरावर अधिव्याख्याता म्हणून काम करता येते.

ई) पात्रता

१. युजीसी मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची मानव्यविद्या, सामाजिक शास्त्रे, विज्ञान किंवा वाणिज्य विद्याशाखेतील पदवी किंवा पदव्युत्तर पदवीस किमान ५० टक्के गुण अनिवार्य (४९.५ पेक्षा अधिक). (अभ्यासकेंद्राने UGC मान्यता प्राप्त विद्यापीठ यादी UGC च्या वेबसाईटवरून काढून घ्यावी. मुंबई हिंदी विद्यापीठाची पदवी प्रवेशासाठी पात्र धरण्यात येणार नाही.)

किंवा

इंजिनिअरिंग किंवा टेक्नॉलॉजीतील पदवी किंवा पदव्युत्तर पदवी असल्यास किमान ५५ टक्के गुण अनिवार्य.

२. राखीव प्रवर्गासाठी वरील दोन्ही परिक्षेत्रात ५ टक्के गुणसवलत देण्यात येईल.

३. खालील परिक्षेत्रात येणाऱ्या उमेदवारांसाठी अतिरिक्त गुण देण्यात येतील.

३.१	भारतीय पुनर्वास परिषद मान्यता प्राप्त व्यावसायिक पदविका (DSE)	२ टक्के
३.२	भारतीय पुनर्वास परिषद मान्यता प्राप्त व्यावसायिक पदवी (B.Ed.)	३ टक्के
३.३	अपंगत्व असणारी व्यक्ती	३ टक्के
३.४	अपंगत्व असणाऱ्या पाल्याचे आई /वडील	३ टक्के
३.५	स्वातंत्र्य सैनिक पती / पत्नी, मुलगा / मुलगी (अविवाहित)	२ टक्के
३.६	भूकंपग्रस्त व प्रकल्पग्रस्त विधवा व परित्यक्ता यापैकी एकाच संवर्गासाठी-	२ टक्के
*	आजी/ माजी सैनिक, पत्नी,मुलगा, अविवाहित मुलगी	२ टक्के जागा

(३.३ आणि ३.४ साठी ४० टक्के अपंगत्व दर्शविणारे जिल्हा शल्य चिकित्सकाचे प्रमाणपत्र असणे अनिवार्य.)

४.पदव्युत्तर पदवीस द्वितीय श्रेणीसाठी २, प्रथम श्रेणीसाठी ३ आणि विशेष श्रेणीसाठी ४ टक्के अतिरिक्त गुण देण्यात येतील.

(वरिल अतिरिक्त गुण उमेदवाराच्या पदवी परीक्षेतील प्राप्त टक्केवारीत मिळवून गुणवत्ता यादी तयार करण्यात येईल. ज्या उमेदवारास पदवी परीक्षेत ५० टक्क्यांपेक्षा कमी गुण असतील आणि त्याचा प्रवेश पदव्युत्तर पदवीच्या आधारावर देण्यात आला असेल, अशा उमेदवारास पदव्युत्तर पदवीसाठीच्या अतिरिक्त गुणांचा लाभ दिला जाणार नाही.

एकूण जागा:

एकूण प्रवेश संख्या : भारतीय पुनर्वास परिषदेच्या मान्यतेनुसार विद्यापीठातर्फे पाचशे विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात येईल. अभ्यासकेंद्रनिहाय प्रवेश क्षमता ही भारतीय पुनर्वास परिषदेने मान्य केल्याप्रमाणे निश्चित करण्यात आली आहे. आरक्षणाबाबत महाराष्ट्र शासन निर्णयांचे व नियमांचे पालन करण्यात येईल.

आरक्षण

बी.एड. विशेष शिक्षणक्रमासाठी प्रवेश देताना शासनाच्या आरक्षणाचे प्रमाण पुढीलप्रमाणे राहील.

अ.क्र.	संवर्ग	टक्केवारी
१.	अनुसूचित जाती व अनुसूचित जातीमधील बोध्द धर्म स्वीकारलेल्या व्यक्ती (SC)	१३
२.	अनुसूचित जमाती (S.T)	७
३.	विमुक्त जाती	३
४.	(जानेवारी १९९० पूर्वीच्या २८ व तत्सम जाती) (N.T.१) (ब)	२.५
५.	भटक्या जमाती (धनगर व तत्सम जमाती) (N.T.२) (क)	३.५
६.	भटक्या जमाती (वंजारी व तत्सम जमाती) (N.T.३) (ड)	२
७	इतर मागासवर्गीय (OBC)	१९
	एकूण	५०

अ) प्रचलित शासन निर्णयानुसार ज्या जातींना नॉन-क्रिमीलेअर प्रमाणपत्र किंवा जात पडताळणी दाखला आवश्यक आहे, त्यांनी त्या प्रमाणपत्राच्या सत्यप्रती अंतिम प्रवेशाच्यावेळी मूळ प्रमाणपत्रासह सादर करणे अनिवार्य राहील. अन्यथा संबंधित उमेदवाराचा समावेश खुल्या संवर्गात करण्यात येईल.

ब) नॉन-क्रिमीलेअर प्रमाणपत्र हे शासनाने वेळोवेळी प्रसिध्द केलेल्या निर्णयानुसार असणे अनिवार्य राहील.

क) शासनाने वेळोवेळी प्रसिध्द केलेल्या शासन निर्णयानुसार समावेश करण्यात आलेल्या संवर्गनिहाय जाती, उपजाती तसेच संवर्गाबद्दल त्या त्या निर्णयानुसार आरक्षणासाठी पात्र राहतील.

टीप १) घटनात्मक आरक्षण महाराष्ट्रातील निवासी उमेदवारास लागू राहील.

२) आरक्षणाच्या संदर्भात तसेच मराठा आणि सामाजिक आर्थिक मागास वर्ग (SEBC) यांच्या आरक्षणासंदर्भात महाराष्ट्र शासनाने वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या निर्णयानुसार कार्यवाही करण्यात येईल.

५.३ विशेष मागास प्रवर्गाबाबतची (S.B.C) तरतूद

महाराष्ट्र शासनाच्या उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग शासन निर्णय क्र टीईएम/३३९७-१२९२६-(९०८६)/तांशी-१, दि.११ जुलै, १९९७ नुसार आरक्षित जागा एकूण ५० टक्के करण्यात आल्या आहेत. या शासन निर्णयाच्या तरतुदीनुसार

१. विशेष मागास प्रवर्गात ज्या जाती आहेत. त्यापैकी काही जाती इतर मागासवर्गीयांमध्ये समाविष्ट होत्या. त्यामुळे सुरुवातीस विशेष मागास प्रवर्गाच्या प्रमाणपत्रधारक उमेदवारांची जात त्या मागास प्रवर्गामध्ये समाविष्ट होती, त्या मागास प्रवर्गाच्या आरक्षणासाठी पात्र समजण्यात येईल.

२. गुणवत्ता यादीनुसार प्रवेशप्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतर जर कोणत्याही मागासवर्गीय प्रवर्गासाठी आरक्षित असलेल्या जागांपैकी काही जागा रिक्त राहिल्या तर त्या जागेवर एकूण प्रवेश क्षमतेच्या जास्तीत जास्त दोन टक्क्यापर्यंत विशेष मागासवर्गीय उमेदवारांना प्रवेशासाठी प्राधान्य देण्यात येईल.

नॉन-क्रिमीलेअर बाबत वेळोवेळी प्रसिध्द होणारे न्यायालयाचे व शासनाचे निर्णय लागू राहतील.

टीप: मागासवर्गीय प्रवर्गातील काही जागा रिक्त राहिल्यास त्या खालील गटातील अंतर्गत बदलाने भरल्या जातील.

गट १	१	अनुसूचित जाती व नवबौद्ध (SC)		अनुसुचित जमाती (ST)
गट २	१	विमुक्त जाती (VJ)(अ)	२	भटक्या जमाती (NT १) (ब)
गट ३	१	अ)भटक्या जमाती (NT २)(क)	२	भटक्या जमाती (NT ३)(ड)
		ब) इतर मागासवर्गीय जाती (OBC)		

१. VJA/NTB/C उमेदवार उपलब्ध नसल्यास आणि NTD चा उमेदवार उपलब्ध असल्यास ती जागा NTD ला देण्यात यावी . त्यानंतर पुढीलप्रमाणे अंतर्गत निवड करण्यात येईल .

VJ A ⟶	NT B
NT C ⟶	NT D

२. राखीव प्रवर्गातील वरील हस्तांतरातही उमेदवार उपलब्ध न झाल्यास पुढीलक्रमाने त्यांचे हस्तांतरण होईल.

SC⟶ ST ⟶VJA ⟶ NTB ⟶NTC⟶ NTD ⟶OBC⟶ SBC⟶ OPEN

३. राखीव प्रवार्गातील सर्व उमेदवार संपल्यास २ टक्के जागा SBC ला देण्यात याव्यात.

राखीव प्रवर्गातील उमेदवार संपल्यानंतरच त्या जागा खुल्या प्रवर्गासाठी हस्तांतरित करण्यात याव्यात. राखीव प्रवर्गातील गुणवत्ता यादी संपल्यानंतरच प्रतीक्षा यादीतील उमेदवार प्रवेशासाठी विचारात घेण्यात यावेत.

एकूण जागा :

एकूण प्रवेश संख्या : भारतीय पुनर्वास परिषदेच्या मान्यतेनुसार विद्यापीठातर्फे पाचशे विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात येईल. अभ्यासकेंद्रनिहाय प्रवेश क्षमता ही भारतीय पुनर्वास परिषद आणि य. च. म. मुक्त विद्यापीठाने मान्य केल्याप्रमाणे या पुस्तिकेत शेवटी दर्शविण्यात आली आहे.

प्रवेशप्रक्रिया

बी.एड.विशेष शिक्षणक्रमासाठी गुणवत्ता यादी विद्यापीठातर्फे प्रकाशित केली जाणार आहे. भारतीय पुनर्वास परिषद, नवी दिल्ली यांनी HI / VI / ID प्रवर्गाच्या प्रत्येक अभ्यासकेंद्रासाठी विद्यार्थी संख्या निर्धारित करण्यात आलेली आहे. गुणवत्ता यादी प्रकाशित होऊन संपूर्ण प्रवेशप्रक्रिया अभ्यासकेंद्रावर online पद्धतीने राबविली जाणार आहे. online

प्रवेशअर्ज भरण्यापूर्वी विद्यार्थ्यांनी **इयत्ता दहावीपासूनची गुणपत्रके व इतर कागदपत्रे अभ्यासकेंद्र संयोजक / सहाय्यक यांचेकडून तपासून घ्यावयाची आहेत.** प्रवेश घेऊ इच्छिणारा उमेदवार प्रवेशासाठी पात्र असेल तरच अभ्यासकेंद्रांनी पुढील प्रवेशप्रक्रिया करावयाची आहे. प्रवेशप्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतर विद्यार्थी अपात्र ठरल्यास अभ्यासकेंद्र, विद्यापीठ आणि विद्यार्थ्यांपुढे अनेक अडचणी निर्माण होतात. यामुळे अभ्यासकेंद्रावर online प्रवेश देतानाच त्याच्या सर्व कागदपत्रांची काटेकोर पडताळणी अभ्यासकेंद्र संयोजक / सहाय्यक यांनी करावयाची आहे.

ऑनलाईन प्रवेश प्रक्रिया

१. बी.एड. विशेष प्रवेश प्रक्रिया २०२०-२२ साठी http://ycmoudigitaluniversity.ac या संकेतस्थळावर जा.

२. 'बी.एड.विशेष ऑनलाईन प्रवेश प्रक्रिया २०२०-२२ साठी अर्ज भरण्यासाठी येथे क्लिक करा.' या पर्यायावर क्लिक करा.

३. प्रवेश प्रक्रियेची नोंदणी करण्यासाठी [Register online] 'रजिस्टर ऑनलाइन' या बटनावर क्लिक करा.

४. प्रवेश अर्ज भरण्यापूर्वी माहितीपुस्तक व संबंधित ऑनलाईन माहिती काळजीपूर्वक वाचा.

५. प्रवेश अर्ज इंग्रजी भाषेत भरा.

६. स्क्रीनवर दिसणाऱ्या रिकाम्या जागेतील आवश्यक माहिती योग्य पद्धतीने भरा.

७. ही माहिती भरल्यानंतर आपल्याला एक युजर आईडी आणि पासवर्ड मिळेल. त्यानुसार लॉगइन करून बघा आणि पासवर्ड बदला. (प्रवेशअर्ज शुल्क खुल्या प्रवर्गासाठी रुपये ४००/- आणि राखीव प्रवर्गासाठी रुपये २००/- इतके आहे. सदरचे शुल्क ऑनलाईन पद्धतीने भरावयाचे आहे.)

प्रवेश अर्ज शुल्क भरल्यानंतरची ऑनलाइन अर्ज प्रक्रिया

१. अर्जामध्ये पुढील माहिती भरणे आवश्यक आहे १. व्यक्तिगत माहिती २. संपर्काबद्दल माहिती ३. शैक्षणिक अर्हता कागदपत्रे, फोटो आणि सहीची स्कॅन कॉपी ४.इतर आवश्यक माहिती.

२. वरील सर्व माहिती नोंदविल्याशिवाय अर्जाची पूर्तता होणार नाही. ही माहिती नोंदविताना नावाचे इंग्रजी/मराठी स्पेलिंग पत्ता काळजीपूर्वक भरावे. तसेच स्वतःचा **चालू असणारा मोबाईल नंबर आणि मेल आयडी** द्यावा कारण विद्यापीठाकडून होणारा सर्व प्रकारचा संपर्क ह्याच नंबरवर करण्यात येईल.

३. प्रवेश अर्जाची शुल्क भरल्याच्या पावतीची प्रिंट घ्या.

प्रत्यक्ष प्रवेशप्रक्रिया

४. अभ्यासकेंद्राकडून प्रवेश निश्चित झाल्यानंतर प्रिंट घेतलेल्या प्रवेश अर्जासोबत सर्व कागदपत्रांच्या सत्यप्रती जोडून अभ्यासकेंद्रावर जमा करा.

५. अभ्यासकेंद्राकडून online प्रवेश निश्चित करतांनाच प्रथम वर्षाचे वैकल्पिक अभ्यासक्रम निवडण्यासाठी माहितीपुस्तकातील पृष्ठ क्र.१४ व १५ वरील माहिती वाचा व काळजीपूर्वक अभ्यासक्रम निवडून खात्री करून घ्या. नंतर हा अभ्यासक्रम बदलता येणार नाही.

६. प्रथम वर्षाचे शिक्षणक्रम शुल्क रू. १४,०००/- भरतांना विद्यापीठ शुल्क रू.७,०००/- online पद्धतीने तर अभ्यासकेंद्र शुल्क रू. ७०००/- अभ्यासकेंद्रावर रोख भरावयाचे आहेत.

७. दृष्टीबाधित उमेदवारांसाठी तिन्ही वर्षांसाठी शिक्षणक्रम शुल्कापैकी विद्यापीठ हिस्स्याचे शुल्क (रु. १४,०००/-) पूर्णपणे माफ करता येईल. परंतु त्यासाठी प्राधिकृत अधिकाऱ्याने प्रमाणित केलेला दिव्यांगत्वाचा दाखला सादर करणे अनिवार्य असेल. उर्वरित अभ्यासकेंद्र शुल्क (रु.१४,०००/-) अभ्यासकेंद्रावर भरावे लागेल.

८. दोन्ही शुल्क अदा केल्यानंतरच आपला प्रवेश अंतिम होईल.

शुल्क विभाजन तक्ता

शुल्काचा तपशील	प्रथम वर्ष		द्वितीय वर्ष		तृतीय वर्ष	
	विद्यापीठ शुल्क	अभ्यासकेंद्र शुल्क	विद्यापीठ शुल्क	अभ्यासकेंद्र शुल्क	विद्यापीठ शुल्क	अभ्यासकेंद्र शुल्क
नोदणी शुल्क	१००	---	१००	---	१००	---
शैक्षणिक शुल्क	१,५००	---	११५०	---	५५०	---
विकासनिधी	१, ०००	---	१५००	---	५००	---
शिक्षणक्रम प्रवेश शुल्क	५०	---	५०	---	५०	---
क्रीडा- सांस्कृतिक शुल्क	५०		५०		५०	
परीक्षा शुल्क	४,३००	---	२,१५०	---	७५०	---
वर्षनिहाय शुल्क	७,०००	७०००	५०००	५०००	२०००	२०००
एकूण	**१४,०००/-**		**१०,०००/-**		**४०००/-**	

विद्यार्थी व अभ्यासकेंद्र यांनी घ्यावयाची दक्षता

- उमेदवाराने भरलेला प्रवेश अर्ज अभ्यास केंद्रास प्राप्त झाल्यानंतर अर्ज आणि कागदपत्रांची पडताळणी अभ्यास केंद्रामार्फत करण्यात येईल त्यामध्ये काही त्रुटी आढळल्यास अभ्यासकेंद्र संचालक / प्राचार्यांमार्फत प्रवेश रद्ध केला जाईल. त्यामुळे प्रवेश अर्जात योग्य व सत्य माहिती भरणे तसेच योग्य झेरोक्स कॉपीज जोडणे हि सर्वस्वी उमेदवाराची जबाबदारी असून चुकीची माहिती भरल्यामुळे प्रवेश रद्ध झाल्यास त्यासाठी संबंधित उमेदवारच जबाबदार राहील.

विद्यार्थ्यांसाठी सूचना

विद्यार्थ्यांने वरीलप्रमाणे तीन वर्षात प्रथम वर्ष – १४,०००, द्वितीय वर्ष – १०,००० आणि तृतीय वर्ष – ४,००० असे एकूण रुपये २८,००० इतके शुल्क तीन टप्प्यात अदा करावयाचे आहे.

शिक्षणक्रम माध्यम

अ) प्रस्तुत शिक्षणक्रमाचे माध्यम मराठी असेल. या शिक्षणक्रमासाठी तयार केलेले सर्व अध्ययन साहित्य मराठीत असेल. ज्या अभ्यासक्रमांसाठी मराठीतील अध्ययन साहित्य उपलब्ध नसेल त्या अभ्यासक्रमांसाठी तात्पुरत्या स्वरुपात इंग्रजीतील अध्ययन साहित्य उपलब्ध करून देण्यात येईल. अभ्यासकेंद्रावरील समंत्रण आणि इतर कामकाजही मराठी माध्यमातून असेल. ज्या उमेदवारांना अंतर्गत कार्य / प्रात्यक्षिक कार्य व अंतिम परीक्षेसाठी हिंदी / इंग्रजी माध्यम घ्यावयाचे असल्यास त्यांना विद्यापीठाची पूर्वपरवानगी घेणे बंधनकारक राहील.

आ) अंतिम परीक्षेच्या प्रश्नपत्रिका मराठी व इंग्रजी दोन्ही माध्यमातून असतील. मराठी भाषेतील प्रश्नपत्रिका प्रमाण मानण्यात येईल.

शिक्षणक्रम संरचना

अ) श्रेयांक : ८० (१ श्रेयांक म्हणजे ३० ते ३५ तासांचा अभ्यास)

आ) अभ्यास तासिका : २४००-२६०० घड्याळी तास

इ) शिक्षणक्रम कालावधी : सदर शिक्षणक्रमात पाच सत्रे म्हणजेच अडीच वर्षांचा किमान कालावधी असेल. शिक्षणक्रमाचा नोंदणी कालावधी पाच वर्षांचा असेल. या कालावधीत शिक्षणक्रम यशस्वीपणे पूर्ण न झाल्यास उमेदवारास विद्यापीठाने निश्चित केलेले शुल्क भरून शिक्षणक्रमासाठी पुनर्नोंदणी करावी लागेल.

ई) शिक्षणक्रम : सत्रनिहाय संरचना

बी.एड. विशेष शिक्षण (HI)`

अ क्र	अभ्यासक्रम संकेतांक	RCI संकेतांक	अभ्यासक्रम	तात्विक/ प्रात्यक्षिक	अभ्यास तासिका	श्रेयांक	गुण
			सत्र पहिले				
१	EDU281	A1	मानवी वाढ आणि विकास	तात्विक	१३०	४ (1)	१००
२	EDU282	A2	भारत आणि समकालीन शिक्षण	तात्विक	१३०	४ (1)	१००
३	EDU292	B7	सांवेदिक अपंगत्वाची ओळख	तात्विक	६५	२ (0.5)	५०
४	EDU293	B8	मज्जासंस्था विकाससंबंधित अपंगत्वाची ओळख	तात्विक	६५	२ (0.5)	५०
५	EDU294	B9	चलनवलनविषयक अपंगत्व व बहुअपंगत्वाची ओळख	तात्विक	६५	२ (0.5)	५०
६	EDU332.1	E1	क्रॉस डिसॅबिलीटी अँड इन्क्लुजन	प्रात्यक्षिक	६५	२ (2)	५०
			एकूण		**५२०**	**१६**	**४००**
			सत्र दुसरे				
१	EDU283	A3	अध्ययन, अध्यापन आणि मूल्यनिर्धारण	तात्विक	१३०	४ (1)	१००
२	EDU341	A4	विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र (शास्त्र)	तात्विक	१३०	४ (1)	१००
or	EDU342		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र (गणित)	तात्विक	१३०	४	१००
or	EDU343		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र (इतिहास)	तात्विक	१३०	४	१००
	EDU344		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र (भूगोल)	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU291	B6	समावेशित शिक्षण	तात्विक	६५	२ (0.5)	५०
४	EDU321	C12	मूल्यनिर्धारण आणि गरजांची ओळख	तात्विक	१३०	४ (1)	१००
५	EDU333.1	E2	अपंगत्व विशेषीकरण	प्रात्यक्षिक	६५	२ (2)	५०
			एकूण		**५२०**	**१६**	**४००**
			सत्र तिसरे				
१	EDU346	A5	विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र : मराठी	तात्विक	१३०	४ (1)	१००
or	EDU347		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र : हिंदी	तात्विक	१३०	४	१००
	EDU348		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र : इंग्रजी	तात्विक	१३०	४	१००
२	EDU322	C13	अभ्यासक्रम संरचना अनुकूलन आणि मूल्यमापन	तात्विक	१३०	४ (1)	१००
३	EDU323	C14	हस्तक्षेपण आणि अध्यापन कार्यनिती	तात्विक	१३०	४ (1)	१००
४	EDU333.2	E2	अपंगत्व विशेषीकरण	प्रात्यक्षिक	१३०	४ (4)	१००
			एकूण		**५२०**	**१६**	**४००**
			सत्र चौथे				
१	EDU301	B10	मार्गदर्शन आणि समुपदेशन	तात्विक	६५	२ (0.5)	५०
or	EDU302		बालसंगोपन आणि शिक्षण	तात्विक	६५	२	५०
or	EDU303		वर्गाध्यापनात माहिती संप्रेषण व तंत्रज्ञानाचे उपयोजन (ICT)	तात्विक	६५	२	५०
or	EDU304		प्रौढ शिक्षण	तात्विक	६५	२	५०

or	EDU305		स्वयं सहाय्य गट आणि शिक्षण	तात्विक	६५	२	५०
	EDU309		ब्रेल आणि सहाय्यक साधने	तात्विक	६५	२	५०
२	EDU324	C15	तंत्रज्ञान आणि अपंगत्व	तात्विक	१३०	४ (1)	१००
३	EDU325	C16	मनोसामाजिक आणि कौटुंबिक समस्या	तात्विक	६५	२ (0.5)	५०
४	EDU335	F1	मुख्य अपंगत्व (विशेष शाळेशी संबंधित अध्यापन)	प्रात्यक्षिक	१३०	४ (4)	१००
५	EDU326	D17	आशयाचे वाचन आणि आकलन	तात्विक	६५	२ (0.5)	५०
६	EDU327	D18	शिक्षणातील नाट्य आणि कला	तात्विक	६५	२ (0.5)	५०
				एकूण	**५२०**	**१६**	**४००**
			सत्र पाचवे				
१	EDU311	B11	अनुस्थिती आणि गतिशीलता	तात्विक	६५	२ (0.5)	५०
or	EDU312		संप्रेषण पर्याय: मौखिक पद्धत/ मौखिक पुनर्वसन आणि AVT	तात्विक	६५	२	५०
	EDU314		ऑग्मेंटेटिव्ह आणि अल्टरनेटिव्ह कम्युनिकेशन	तात्विक	६५	२	५०
२	EDU328	D19	मूलभूत संशोधन आणि संख्याशास्त्र	तात्विक	६५	२ (0.5)	५०
३	EDU332.2	E1	क्रॉस डिसॅबिलीटी अँड इन्क्लुजन	प्रात्यक्षिक	१३०	४ (4)	१००
४	EDU336	F2	इतर अपंगत्वविषयक प्रात्यक्षिक	प्रात्यक्षिक	१३०	४ (4)	१००
५	EDU337	F3	समावेशित शाळा : प्रात्यक्षिक	प्रात्यक्षिक	१३०	४ (4)	१००
				एकूण	**५२०**	**१६**	**४००**
			५ सत्रे एकूण		**२६००**	**८०**	**२०००**

बी.एड. विशेष शिक्षण (VI)

अ.क्र.	अभ्यासक्रम संकेतांक	RCI संकेतांक	अभ्यासक्रम	तात्विक/ प्रात्यक्षिक	अभ्यास तासिका	श्रेयांक	गुण
			सत्र पहिले				
१	EDU281	A1	मानवी वाढ आणि विकास	तात्विक	१३०	४	१००
२	EDU282	A2	भारत आणि समकालीन शिक्षण	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU292	B7	सांवेदिक अपंगत्वाची ओळख	तात्विक	६५	२	५०
४	EDU293	B8	मज्जासंस्था विकाससंबंधित अपंगत्वाची ओळख	तात्विक	६५	२	५०
५	EDU294	B9	चलनवलनविषयक अपंगत्व आणि बहुअपंगत्वाची ओळख	तात्विक	६५	२	५०
६	EDU332.1	E1	क्रॉस डिसॅबिलीटी स्पेशलायझेशन	प्रात्यक्षिक	६५	२	५०
			एकूण		**५२०**	**१६**	**४००**
			सत्र दुसरे				
१	EDU283	A3	अध्ययन,अध्यापन आणि मूल्यनिर्धारण	तात्विक	१३०	४	१००

२	EDU341	A4	विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र (शास्त्र)	तात्विक	१३०	४	१००
or	EDU342		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र (गणित)	तात्विक	१३०	४	१००
or	EDU343		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र (इतिहास)	तात्विक	१३०	४	१००
	EDU344		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र (भूगोल)	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU291	B6	समावेशित शिक्षण	तात्विक	६५	२	५०
४	EDU351	C12	दृष्टिबाधितांची ओळख व गरजांचे मूल्यनिर्धारण	तात्विक	१३०	४	१००
५	EDU333.1	E2	अपंगत्व विशेषीकरण	प्रात्यक्षिक	६५	२	५०
				एकूण	**५२०**	**१६**	**४००**
			सत्र तिसरे				
१	EDU346	A5	विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र : मराठी	तात्विक	१३०	४	१००
or	EDU347		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र : हिंदी	तात्विक	१३०	४	१००
	EDU348		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र : इंग्रजी	तात्विक	१३०	४	१००
२	EDU352	C13	अभ्यासक्रम, अनुकूलन आणि विस्तारित पाठ्यक्रम अध्यापनाची कार्यनिती	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU353	C14	हस्तक्षेपण आणि अध्यापन कार्यनिती	तात्विक	१३०	४	१००
४	EDU333.2	E2	अपंगत्व विशेषीकरण	प्रात्यक्षिक	१३०	४	१००
				एकूण	**५२०**	**१६**	**४००**
			सत्र चौथे				
१	EDU301	B10	मार्गदर्शन आणि समुपदेशन	तात्विक	६५	२	५०
or	EDU302		बालसंगोपन आणि शिक्षण	तात्विक	६५	२	५०
or	EDU303		वर्गाध्यापनात माहिती संप्रेषण व तंत्रज्ञानाचे उपयोजन (ICT)	तात्विक	६५	२	५०
or	EDU304		प्रौढ शिक्षण	तात्विक	६५	२	५०
or	EDU305		स्वयं सहाय्य गट आणि शिक्षण	तात्विक	६५	२	५०
	EDU309		ब्रेल आणि सहाय्यक साधने	तात्विक	६५	२	५०
२	EDU354	C15	दृष्टिबाधितांचे शिक्षण आणि तंत्रज्ञान	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU355	C16	मनोसामाजिक आणि कौटुंबिक समस्या	तात्विक	६५	२	५०
४	EDU335	F1	मुख्य अपंगत्व (विशेष शाळेशी संबंधित अध्यापन)	प्रात्यक्षिक	१३०	४	१००
५	EDU326	D17	आशयाचे वाचन आणि आकलन	तात्विक	६५	२	५०
६	EDU327	D18	शिक्षणातील नाट्य आणि कला	तात्विक	६५	२	५०
				एकूण	**५२०**	**१६**	**४००**
			सत्र पाचवे				
१	EDU311	B11	अनुस्थिती आणि गतिशीलता	तात्विक	६५	२	५०
or	EDU312		संप्रेषण पर्याय: मौखिक पद्धत/ मौखिक पुनर्वसन आणि AVT	तात्विक	६५	२	५०
	EDU314		ऑग्मेंटेटिव्ह आणि अल्टरनेटिव्ह कम्युनिकेशन	तात्विक	६५	२	५०
२	EDU328	D19	मूलभूत संशोधन आणि संख्याशास्त्र	तात्विक	६५	२	५०
३	EDU332.2	E1	क्रॉस डिसॅबिलीटी अँड इन्क्लुजन	प्रात्यक्षिक	१३०	४	१००
४	EDU336	F2	इतर अपंगत्वविषयक प्रात्यक्षिक	प्रात्यक्षिक	१३०	४	१००
५	EDU337	F3	समावेशित शाळा : प्रात्यक्षिक	प्रात्यक्षिक	१३०	४	१००

			एकूण	५२०	१६	४००
			५ सत्रे एकूण	२६००	८०	२०००

बी.एड. विशेष शिक्षण (MR)

अक्र	अभ्यास-क्रम संकेतांक	RCI संकेतांक	अभ्यासक्रम	तात्विक/ प्रात्यक्षिक	अभ्यास तासिका	श्रेयांक	गुण
			सत्र पहिले				
१	EDU281	A1	मानवी वाढ आणि विकास	तात्विक	१३०	४	१००
२	EDU282	A2	भारत आणि समकालीन शिक्षण	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU292	B7	सांवेदिक अपंगत्वाची ओळख	तात्विक	६५	२	५०
४	EDU293	B8	मज्जासंस्था विकासासंबंधित अपंगत्वाची ओळख	तात्विक	६५	२	५०
५	EDU294	B9	चलनवलनविषयक अपंगत्व व बहुअपंगत्वाची ओळख	तात्विक	६५	२	५०
६	EDU332.1	E1	क्रॉस डिर्सेबिलीटी स्पेशलायझेशन	प्रात्यक्षिक	६५	२	५०
			एकूण		**५२०**	**१६**	**४००**
			सत्र दुसरे				
१	EDU283	A3	अध्ययन,अध्यापन आणि मूल्यनिर्धारण	तात्विक	१३०	४	१००
२	EDU341	A4	विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र (शास्त्र)	तात्विक	१३०	४	१००
or	EDU342		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र (गणित)	तात्विक	१३०	४	१००
or	EDU343		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र (इतिहास)	तात्विक	१३०	४	१००
	EDU344		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र (भूगोल)	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU291	B6	समावेशित शिक्षण	तात्विक	६५	२	५०
४	EDU361	C12	मूल्यनिर्धारण आणि गरजांची ओळख	तात्विक	१३०	४	१००
५	EDU333.1	E2	अपंगत्व विशेषीकरण	प्रात्यक्षिक	६५	२	५०
			एकूण		**५२०**	**१६**	**४००**
			सत्र तिसरे				
१	EDU346	A5	विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र : मराठी	तात्विक	१३०	४	१००
or	EDU347		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र : हिंदी	तात्विक	१३०	४	१००
	EDU348		विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र : इंग्रजी	तात्विक	१३०	४	१००
२	EDU362	C13	अभ्यासक्रम संरचना अनुकूलन आणि मूल्यमापन	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU363	C14	हस्तक्षेपण आणि अध्यापन कार्यनिती	तात्विक	१३०	४	१००
४	EDU333.2	E2	अपंगत्व विशेषीकरण	प्रात्यक्षिक	१३०	४	१००
			एकूण		**५२०**	**१६**	**४००**
			सत्र चौथे				
१	EDU301	B10	मार्गदर्शन आणि समुपदेशन	तात्विक	६५	२	५०
or	EDU302		बालसंगोपन आणि शिक्षण	तात्विक	६५	२	५०
or	EDU303		वर्गाध्यापनात माहिती संप्रेषण व तंत्रज्ञानाचे	तात्विक	६५	२	५०

			उपयोजन (ICT)				
or	EDU304		प्रौढ शिक्षण	तात्विक	६५	२	५०
or	EDU305		स्वयं सहाय्य गट आणि शिक्षण	तात्विक	६५	२	५०
	EDU309		ब्रेल आणि सहाय्यक साधने	तात्विक	६५	२	५०
२	EDU364	C15	तंत्रज्ञान आणि अपंगत्व	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU365	C16	मनोसामाजिक आणि कौटुंबिक समस्या	तात्विक	६५	२	५०
४	EDU335	F1	मुख्य अपंगत्व (विशेष शाळेशी संबंधित अध्यापन)	प्रात्यक्षिक	१३०	४	१००
५	EDU326	D17	आशयाचे वाचन आणि आकलन	तात्विक	६५	२	५०
६	EDU327	D18	शिक्षणातील नाट्य आणि कला	तात्विक	६५	२	५०
			एकूण		**५२०**	**१६**	**४००**
			सत्र पाचवे				
१	EDU311	B11	अनुस्थिती आणि गतिशीलता	तात्विक	६५	२	५०
or	EDU312		संप्रेषण पर्याय: मौखिक पद्धत/ मौखिक पुनर्वसन आणि AVT	तात्विक	६५	२	५०
	EDU314		ऑग्मेंटेटिव्ह आणि अल्टरनेटिव्ह कम्युनिकेशन	तात्विक	६५	२	५०
२	EDU328	D19	मूलभूत संशोधन आणि संख्याशास्त्र	तात्विक	६५	२	५०
३	EDU332.2	E1	क्रॉस डिसॅबिलीटी अँड इन्क्लुजन	प्रात्यक्षिक	१३०	४	१००
४	EDU336	F2	इतर अपंगत्वविषयक प्रात्यक्षिक	प्रात्यक्षिक	१३०	४	१००
५	EDU337	F3	समावेशित शाळा : प्रात्यक्षिक	प्रात्यक्षिक	१३०	४	१००
			एकूण		**५२०**	**१६**	**४००**
			५ सत्रे एकूण		**२६००**	**८०**	**२०००**

संपर्कसत्रे

- २ वर्ष आणि ६ महिने कालावधीत ५ सत्रे असतील. प्रथम संपर्कसत्र प्रवेशप्रक्रियेनंतर आयोजित करण्यात येईल. यानंतर साधारण ४/५ महिन्यांत प्रथम सत्र परीक्षा होईल. या सत्र परीक्षेनंतर जोडून दुसरे संपर्क सत्र घेण्यात येईल. अशा पद्धतीने प्रत्येक सत्र परीक्षेनंतर त्यापुढील सत्रासाठीचे संपर्कसत्र आयोजित करण्यात येईल. संपर्कसत्रासंदर्भातील सर्व सूचना वेळोवेळी अभ्यासकेंद्राकडून विद्यार्थ्यांना कळविण्यात येतील.
- संपर्क सत्रांना उमेदवारांची उपस्थिती अनिवार्य असेल. उपस्थिती पूर्ण न भरल्यास अभ्यासकेंद्र विद्यार्थ्याचे अंतर्गत गुण विद्यापीठाकडे जमा करू शकणार नाही, परिणामी अशा विद्यार्थ्यांना संबंधित सत्रांत परीक्षेस बसता येणार नाही.
- अंतिम परीक्षेस पात्र होण्यासाठी प्रत्येक संपर्कसत्रात **८० टक्के उपस्थिती** व सर्व संपर्कसत्रे पूर्ण करणे अनिवार्य असेल.
- प्रत्येक विद्यार्थ्यास अडीच वर्षाच्या कालावधीत एकूण ५४ दिवसांची म्हणजेच ४२० तासांची संपर्कसत्र तसेच १५ दिवसांची अंतरवासिता पूर्ण करणे अनिवार्य आहे. त्याशिवाय बी.एड.विशेष शिक्षणक्रमाची पदवी राखीव ठेवण्याचा अधिकार विद्यापीठाला असेल.
- वाढत्या तंत्रज्ञानाच्या युगात बदलत्या शिक्षण पद्धतीचा अवलंब करीत असताना संपर्कसत्राचा काही भाग हा online माध्यमातून घेतला जाईल. यासाठी **Google classroom, Google meet** या **app** चा उपयोग करण्यात येईल. याद्वारे प्रत्येक अभ्यासक्रमातील अतर्गत कार्य विद्यर्थ्यांना देण्यात येईल. विद्यर्थ्यांनी या app च्या माध्यमातूनच ही कार्ये पूर्ण करावयाची आहेत.
- शिक्षणक्रमाशी संबंधित दृकश्राव्य माध्यमातील माहितीपूर्ण व्याख्याने विद्यापीठाच्या वेबसाईटवर जतन करून ठेवण्यात येणार आहेत. विद्यार्थी वेबसाईटवरून केव्हाही ह्या व्याख्यानांचा लाभ घेऊ शकतात.

अंतिम परीक्षेस पात्रतेच्या अटी व प्रात्यक्षिक कार्य

अ) सर्व संपर्कसत्रे, अंतर्गत कार्य आणि प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण केल्याशिवाय अंतिम परीक्षेस बसता येणार नाही.

आ) शिक्षणक्रमातील सर्व प्रात्यक्षिक कार्याची पूर्तता केल्याचे अभ्यासकेंद्राचे प्रमाणपत्र विद्यापीठास प्राप्त झाल्यानंतर छात्र शिक्षकास परीक्षेस बसण्यास अनुमती देण्यात येईल.

मूल्यमापन

- एकूण गुण : २०००
- तात्विक भाग : १४०० गुण
- प्रात्यक्षिक भाग : ६०० गुण

शिक्षणक्रमात छात्रशिक्षकांचे मूल्यमापन दोन प्रकारे होईल.

अ) शिक्षणक्रम पूर्ण करीत असताना केले जाणारे अंतर्गत मूल्यमापन

आ) शिक्षणक्रमात प्रत्येक सत्रानंतर होणारी अंतिम लेखी परीक्षा.

प्रात्यक्षिक परीक्षेचे आयोजन व गुणदान अभ्यासकेंद्रामार्फत होईल. तात्विक भागातील अभ्यासक्रमांसाठी अन्तर्गत म्हणजे अभ्यासकेंद्रावरील गुणदान २५ टक्के राहील. उर्वरित ७५ टक्के भागाची अंतिम परीक्षा विद्यापीठ मुख्यालयमार्फत घेण्यात येईल. याचाच अर्थ अंतिम परीक्षा आणि अंतर्गत मूल्यनिर्धारण यांचे महत्वप्रमाण ७५:२५ असे राहील.

उत्तीर्णतेचे नियम

अ) तात्विक अभ्यासक्रमात उतीर्ण होण्यासाठी किमान ४० टक्के व सर्व तात्विक अभ्यासक्रमात एकत्रितरित्या किमान ५० टक्के गुण मिळविणे अनिर्वाय राहील.

आ) प्रात्यक्षिक भागात उतीर्ण होण्यासाठी प्रत्येक प्रात्यक्षिक भागात किमान ४० टक्के व सर्व प्रात्यक्षिक अभ्यासक्रमात एकत्रितरित्या किमान ५० टक्के गुण मिळविणे अनिर्वाय राहील.

अध्यापनपद्धती आणि वैकल्पिक अभ्यासक्रम निवडीबाबत सूचना

बी.एड.विशेष शिक्षण (HI / VI / ID) शिक्षणक्रम पूर्ण करताना पाच सत्रात एकूण चार वैकल्पिक अभ्यासक्रमांची निवड करावयाची आहे. हे अभ्यासक्रम सत्र दोन ते सत्र पाच यामध्ये निवडावयाचे आहेत.

पहिल्या वर्षी अभ्यासकेंद्रावर प्रवेश निश्चित करतांना निवडायचे अभ्यासक्रम

१. सत्र दोनमधील वैकल्पिक अभ्यासक्रम

सत्र दोनमध्ये प्रत्येक विद्यार्थ्याला पाच अभ्यासक्रम पूर्ण करावयाचे आहेत. यातील दुसरा अभ्यासक्रम निवडताना

१. EDU341- विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र - शास्त्र,
२. EDU342- विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र - गणित,
३. EDU343- विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र - इतिहास,
४. EDU344- विषय अध्यापनाचे शिक्षणशास्त्र - भूगोल

या शालेय विषय अध्यापनपद्धतीपैकी कोणतीही **एक** अध्यापनपद्धती विद्यार्थ्याने निवडायची आहे. विद्यार्थी स्वतःच्या आवडीनुसार कोणतीही एक अध्यापनपद्धती निवडू शकतो. कला शाखेतील पदवी किंवा पदव्युत्तर पदवी प्राप्त विद्यार्थी इतिहास किंवा भूगोल अध्यापनपद्धती निवडू शकतात. विज्ञान शाखेची पदवी किंवा पदव्युत्तर पदवी प्राप्त विद्यार्थी गणित अथवा विज्ञान अध्यापनपद्धतीची निवड करू शकतात. वाणिज्य शाखेतील विद्यार्थी गणित किंवा भूगोल अभ्यासक्रमाची निवड करू शकतात. प्रथम वर्षाचा प्रवेश अर्ज भरताना हा अभ्यासक्रम अर्जात नमूद करणे अनिवार्य आहे.

द्वितीय वर्षाच्या प्रवेशाच्या वेळी निवडायचे अभ्यासक्रम

(सत्र तीन आणि चारचे वैकल्पिक अभ्यासक्रम द्वितीय वर्षाच्या प्रवेशाच्या वेळीच निवडायचे आहेत)

२. सत्र तीनमधील वैकल्पिक अभ्यासक्रम

सत्र तीनमध्ये भाषाविषयक अध्यापनपद्धतीचा समावेश आहे. यात मराठी, हिंदी आणि इंग्रजी या अध्यापन पद्धतींचे पर्याय विद्यार्थ्यांना देण्यात आले आहेत.

१. EDU346- मराठी अध्यापन पद्धती
२. EDU347- हिंदी अध्यापन पद्धती
३. EDU348- इंग्रजी अध्यापन पद्धती

यापैकी **एक** अभ्यासक्रम निवडायचा आहे.

३. सत्र चारमधील वैकल्पिक अभ्यासक्रम

सत्र चारमध्ये विद्यार्थ्यांना क्रॉस डीसॅबीलीटी अँड इनक्लुजन या संदर्भातील कौशल्याधारित अभ्यासक्रमाची निवड करावयाची आहे. यासाठी विद्यार्थ्यास एकूण सहा पर्याय उपलब्धआहेत. त्यांपैकी विद्यार्थ्याने **एका** वैकल्पिक अभ्यासक्रमाची निवड चौथ्या सत्रात करावयाची आहे. ह्या अभ्यासक्रमासाठी खालील पर्याय उपलब्ध आहेत.

१. EDU301- Guidance and Counseling
२. EDU302- Early Childhood and Education
३. EDU303 - Application of ICT in Classroom
४. EDU304 - Adult Education
५. EDU305 - Self Help group and Education
६. EDU309- Braille and Assistive Devices

(सत्र पाचचे वैकल्पिक अभ्यासक्रम तृतीय वर्षाच्या प्रवेशाच्या वेळीच निवडायचे आहेत)

४.सत्र पाचमधील वैकल्पिक अभ्यासक्रम

सत्र पाचमध्ये विद्यार्थ्यांना निवडलेल्या प्रवर्गात प्रभावी अध्यापन करतांना लागणाऱ्या कौशल्यांचे ज्ञान या वैकल्पिक अभ्यासक्रमातून मिळणार आहे.

१. EDU311- Orientation and Mobility,(VI प्रवर्गासाठी)
२. EDU312- Communication Option: Oralism / Oral Rehabilitation Approachh,(HI प्रवर्गासाठी)
३. EDU314- Augmentative and Alternative Communication) (ID प्रवर्गासाठी)

प्रवर्गानुसार अभ्यासावयाचे अनिवार्य विशेष अभ्यासक्रम

बी.एड.विशेष शिक्षण (HI)

अ क्र	अभ्यासक्रम संकेतांक	RCI संकेतांक	अभ्यासक्रम	तात्विक/ प्रात्यक्षिक	अभ्यास तासिका	श्रेयांक	गुण
			सत्र पहिले				
६	EDU332.1	E1	क्रॉस डिसॅबिलीटी अँड इन्क्लुजन (HI)	प्रात्यक्षिक	६५	२	५०
			सत्र दुसरे				
४	EDU321	C12	मूल्यनिर्धारण आणि गरजांची ओळख	तात्विक	१३०	४	१००
			सत्र तिसरे				
२	EDU322	C13	अभ्यासक्रम संरचना अनुकूलन आणि मूल्यमापन	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU323	C14	हस्तक्षेपण आणि अध्यापन कार्यनिती	तात्विक	१३०	४	१००
			सत्र चौथे				
२	EDU324	C15	तंत्रज्ञान आणि अपंगत्व	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU325	C16	मनोसामाजिक आणि कौटुंबिक समस्या	तात्विक	६५	२	५०
				एकूण	**५२०**	**१६**	**४००**
			सत्र पाचवे				

-	-	-	-	-	-	-	-

बी.एड.विशेष शिक्षण (VI)

अ.क्र.	अभ्यासक्रम संकेतांक	RCI संकेतांक	अभ्यासक्रम	तात्विक/ प्रात्यक्षिक	अभ्यास तासिका	श्रेयांक	गुण
सत्र पहिले							
६	EDU332.1	E1	क्रॉस डिसॅबिलीटी स्पेशलायझेशन (VI)	प्रात्यक्षिक	६५	२	५०
सत्र दुसरे							
४	EDU351	C12	दृष्टिबाधितांची ओळख व गरजांचे मूल्यनिर्धारण	तात्विक	१३०	४	१००
सत्र तिसरे							
२	EDU352	C13	अभ्यासक्रम, अनुकूलन आणि विस्तारित पाठ्यक्रम अध्यापनाची कार्यनिती	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU353	C14	हस्तक्षेपण आणि अध्यापन कार्यनिती	तात्विक	१३०	४	१००
सत्र चौथे							
२	EDU354	C15	दृष्टिबाधितांचे शिक्षण आणि तंत्रज्ञान	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU355	C16	मनोसामाजिक आणि कौटुंबिक समस्या	तात्विक	६५	२	५०
सत्र पाचवे							
-	-	-	-	-	-	-	-

बी.एड.विशेष शिक्षण (ID)

अक्र	अभ्यास-क्रम संकेतांक	RCI संकेतांक	अभ्यासक्रम	तात्विक/ प्रात्यक्षिक	अभ्यास तासिका	श्रेयांक	गुण
सत्र पहिले							
६	EDU332.1	E1	क्रॉस डिसॅबिलीटी स्पेशलायझेशन (ID)	प्रात्यक्षिक	६५	२	५०
सत्र दुसरे							
४	EDU361	C12	मूल्यनिर्धारण आणि गरजांची ओळख	तात्विक	१३०	४	१००
सत्र तिसरे							
२	EDU362	C13	अभ्यासक्रम संरचना अनुकूलन आणि मूल्यमापन	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU363	C14	हस्तक्षेपण आणि अध्यापन कार्यनिती	तात्विक	१३०	४	१००
सत्र चौथे							
२	EDU364	C15	तंत्रज्ञान आणि अपंगत्व	तात्विक	१३०	४	१००
३	EDU365	C16	मनोसामाजिक आणि कौटुंबिक समस्या	तात्विक	६५	२	५०
सत्र पाचवे							
-							

बी. एड. विशेष शिक्षण (HI) अभ्यासकेंद्राची यादी

अ क्र	अभ्यासकेंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्र नाव व पत्ता	संपर्क

१.	71270	साई एज्युकेशन सोसायटी, मु. पो. गिजवणे, ता. गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर पिन ४१६ ५०२	02327-222888, 223434, 278888 Mob-9422413535,9960512494 Email:saiseducationgij@rediffmail.com
२.	62491	अयोध्या चॅरिटेबल ट्रस्टचे विशेष शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, ५१/२ विकासनगर ,वानवडी , पुणे ४११ ०४०	020-26855460, 26856141 Fax-020-26856809 Mob-9423252940 ,9604872268 Email-ayodhyatrust@gmail.com
३.	62492	पांडुरंग शामराव मुळगावकर विशेष शिक्षण महाविद्यालय , लक्ष्मीनगर ९३/१/बी , पर्वती पायथा, पुणे ०९	020-24232592,25656774 Fax-020-24232592 Mob -9890158154
४.	54449	यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे बी.एड.विशेष अभ्यासकेंद्र, ज्ञानगंगोत्री, नाशिक ४२२ २२२	Mob.- 9823332338, 9004438746

बी. एड. विशेष शिक्षण (VI) अभ्यासकेंद्रांची यादी

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्र नाव व पत्ता	संपर्क
१	5554A	शिक्षणशास्त्र विशेष शिक्षण महाविद्यालय, धामडोद,पो .उमर्देखुर्द, ता.जि.नंदुरबार , पिन ४२५ ४१२	02564-202671 Fax-02564-224488 Mob-9823249114 Email-info@blindschoolndb.org
२	44360	राष्ट्रीय दृष्टिहीन शिक्षण आणि पुनर्वसन संस्थागजानन मंदिराजवळ, मोहितेनगर, नागलवाडी हिंगणा, नागपूर -४४० ०२३	07104-645360,645497 Mob-7755905874 Email -rdsps_ngp@yahoo.com
३	54420	नॅशनल असोसिएशन फॉर द ब्लाइंड,नॅब संकुल, प्लॉट नं .६६, ए—रोड लेन नं .३, एमआयडीसी, सातपूर, नाशिक - ४२२ ००७	0253-2353578, 2364378 Mob- 7588306037, 9822027002 Email- nabunitmaharashtra@gmail.com

बी. एड. विशेष शिक्षण (ID) अभ्यासकेंद्रांची यादी

अ.क्र.	अभ्यासकेंद्र संकेतांक	अभ्यासकेंद्राचे नाव व पत्ता	संपर्क
१	3291A	सुहित जीवन ट्रस्टचे 'लाईट हाउस' विशेष शिक्षक प्रशिक्षण केंद्र, दामोदर नगर चिंचपाडा, पेण, रायगड. ४०२१०७	02143-253085 मोबाईल— 9892191918 suhitjeevantrust@gmail.com
२	53217	श्री संत गाडगेबाबा शिक्षण संस्था, देशमुखवाडी, पाचोरा, जि. जळगाव	02596- 247385 / 9422223063 Email: gadgebaba1992@gmail.com
3.	44361	आदर्श संस्कार कॉलेज ऑफ स्पेशल एज्यूकेशन, ' वृंदावन' श्रीकृष्ण नगर चौक, हसनबाग रोड, नागपूर ४४०००९	0712- 6955700, Mob: 07620847025
४.	54449	यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाचे बी.एड.विशेष अभ्यासकेंद्र, ज्ञानगंगोत्री, नाशिक ४२२ २२२	Mob.- 9511805912, 992358812

विद्यापीठाची विभागीय केंद्रे

अ.क्र.	विभागीय केंद्र नाव व पत्ता	संपर्क
१	विभागीय केंद्र - अमरावती व्ही.एम.व्ही. ते वलगाव रोड, पोष्ट - व्ही.एम.व्ही., अमरावती ४४४ ६०४.	(०७२१) २५३१४४५, २५३१२१० Fax - (०७२१) २५३१४४४ rd_amravati@ycmou.digitaluniversity.ac
२	विभागीय केंद्र - औरंगाबाद व्दारा-सर्व्हे नं.४१, सैनिकी मुलांच्या वस्तीगृहाच्या पूर्वेस, नंदनवन कॉलनी, छावणी, औरंगाबाद, ४३१००२.	(०२४०) २३७१०६६, २३७१०७७ Fax - (०२४०) २३७१०८८ rd_aurangabad@ycmou.digitaluniversity.ac
३	विभागीय केंद्र - मुंबई व्दारा - जगन्नाथ शंकरशेठ म.न.पा.ची मराठी प्राथ. शाळा, दुसरा मजला, फ्रेअर ब्रीज (साऊथ), नाना चौक, ग्रांट रोड (प.), मुंबई ४०० ००७	(०२२) २३८७४१८०, २३८७४१८७, २३८७४१७७, २३८७४१८३ rd_mumbai@ycmou.digitaluniversity.ac
४	विभागीय केंद्र - नागपूर रावबहादूर डी. लक्ष्मीनारायण बंगला, विद्यापीठ क्रीडा परिसर, लॉ कॉलेज कॅम्पस. अमरावती रस्ता, रविनगर चौक, नागपूर ४४० ००१.	(०७१२) २५५३७२४, २५५३७२५ Fax - (०७१२) २५५३७२५ rd_nagpur@ycmou.digitaluniversity.ac
५	विभागीय केंद्र - नाशिक नाशिक महानगरपालिकेची जुनी इमारत, दुसरा मजला, नवीन पंडित कॉलनी, नाशिक ४२२००२.	(०२५३) २३१७०६३, Fax - (०२५३) २५७६७५६ rd_nashik@ycmou.digitaluniversity.ac
६	विभागीय केंद्र - पुणे शाहीर अण्णाभाऊ साठे प्रशालागृह, महापालिका शाळा क्र.५ (मुलांची), ६५४, सदाशिव पेठ हौदासमोर, कुमठेकर मार्ग, पुणे ४११०३०	(०२०) २४४५७९१४, Fax - (०२०) २४४९११०७ rd_pune@ycmou.digitaluniversity.ac
७	विभागीय केंद्र - कोल्हापूर शिवाजी विद्यापीठ परिसर, पोष्ट ऑफीसजवळ, विद्यानगर, कोल्हापूर ४१६००४.	(०२३१) २६०७०२२, Fax -(०२३१) २६०७०२३ rd_kolhapur@ycmou.digitaluniversity.ac
८	विभागीय केंद्र - नांदेड व्दारा - स्वामी रामानंदतीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, क्रीडा इमारत, नांदेड ४२१ ६०६.	(०२४६२) २२९९४०, २८३०३८, Fax - (०२४६२) २२९९५० rd_nanded@ycmou.digitaluniversity.ac

विद्यापीठातील सर्बधित विभागांचे संपर्क :

१.शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा : ९८२३३२२३३८, ९००४४३८७४६, ०२५३-२२३१४७२, ९९२३५२८८१२, २२३१७१४ / १५ ext . ३००१, ३०१०

२.नोंदणी कक्ष : श्री. गणेश चव्हाण : श्री. ९४२३९७९६४७ श्री. रमेश वाघ : ९४०४९६१४९६ श्री. प्रेमनाथ सोनावणे: ९४०३७७४६८७

३.परीक्षा विभाग : ०२५३ - २२३१४७९, २२३०७१६, २२३१७१४ / १५ ext. ३८१०, ३८०८

४.परीक्षा कक्ष : श्री. प्रदीप शिंदे : ९४०३३७७४६१० / श्री. हिंगणे : ९४०३७७४६८९